

החיות הגדולות שימשו בסיס לכלכלת בני האדם הקדמונים, אבל הציפורים הלהיבו את דמיונם

נוצות וכנפיים הם שריד בולט במספר רב של אתרים פרהיסטוריים במקומות שונים בעולם. זו עדות לחשיבות בעלי הכנף בעולםם של ציידים לקטים, וגם לתשוקתם להצמיח כנפיים ולהגיע לשמיים



ברבור. יפי נוצותיו ויכולתו להגביה עוף הם שהרשימו את יושבי המערה צילום: שאטרסטוק

או אולי ההסבר שונה, וכזה אכן מוצע כבר בפסקה הבאה במאמר שמציגה את חשיבותם הסימבולית של כלים מרמי קולות ציפורים בחברות ילידיות במקומות שונים בעולם. לא כלי עזר לציד, אלא כלי נגינה בטקסים וכינוסים מסורתיים. רוקרים עם ציפורים. זה המינימום, לדעתנו. המובן מאליו שמתקשה להתרומם מעבר למקלדת עם תפישת עולם מערבית.

ציפור היא הוכחה שהלא יאומן עשוי להתרחש

בספרו "דרך הציפורים", שבוחן את מופעם ונוכחותם המגוונת של בעלי כנף בספרות ובשירה העברית, מציג דרור בורשטיין להסתכל עליהם "כמי שנושאות מסר שאדם מקבל, אך אינו יכול לתרגם". "ציפורים הם הברב"רים האולטימטיביים", כותב בורשטיין ומסביר שעצם קיומן מעביר לנו, בני האדם, הודעה על פלא. פלא הבריאה. "כל ציפור היא הוכחה פשוטה לכך שהבלתי יאומן, עשוי להתרחש". אולי כדאי לאמץ משהו מגישה זו גם בנוגע לתפקידם של ה"חלילים" הנטו"רים מעמק החולה. כלים אקוסטיים שייתכן וסיפקו את פס הקול הנדרש למי שרצו לרחף בדמיונם אל עולמות רחוקים.

"יישוב" נטופית, שהתגלתה כבר בראשית שנות החמישים של המאה הקודמת. את החפירות שם ניהל הארכיאולוג הצרפתי המהולל ז'אן פרו וממשיך דרכו הוא פרנסואה ואלה, שעונת החפירה האחרונה שלו הסתיימה בשנת 2005.

ממצאי החפירות המאוחרות הניבו שפע של שרידי בעלי כנף ולפני כמה שבועות התפרסם מאמר מדעי שמבוסס על אותם שרידים ובו נחשפו מעין "חלילים פרהיסטוריים".

עצמות בעלי חיים שטופלו, עוברו וחוררו ככלי נשיפה או שריקה. כל אחד מהכלים עם מאפיין צלילי שונה וכולם מוזכרים או מדמים, כך זה נשמע, ציוץ ציפורים. בשווקי תיירים וירידים בני זמננו יש דוכן נים שמרכולתם דומה: מגוון משרו"קיות עשויות קרמיקה שנשיפה בהן תהיה כקולו של קורא, או המיית יונה או שירת ירגזי. יש חנויות מתמחות לענייני צפרות עם אינסטרומנטים מקצועיים למטרה זו בדיוק. הטעייה ופיתוי של מושאי תשוקה מעופפים.

מחברי המאמר – וחתומים עליו רבים וטובים – מעריכים ש"חלילי עינן" היו כלי עזר בציד בזים ונצים. שני מיני עופות דורסים שאכן נותרו עדויות לנוכחותם באתר באותה תקופה. אבל נמצאו רק עצמות דור"סים בודדים, ומספר כמעט כפול של "חלילים".

פנייה אל נתיבי הציפורים כמזור רוחני

אפשר, וגם ראוי, לכתוב ספר על מקומם של ציפורים בתרבויות קדומות. אם תתפרסם יצירה כזו סביר להניח שחלק לא מבוטל ממנה, פרק ארוך ועשיר, יוקדש לתרבות הנטו"רית. זו התרבות שהקדימה את ה"מהפכה הניאוליתית", החקלאית, והיא התרחשה לפני כ-15 אלף שנה באזור המכונה דרום הלבנט (סוריה, לבנון, ירדן, ישראל וסיני של ימינו).

מדובר בקדימון ל"מהפכה", עם ניצנים ברורים של מרבית השינויים שיתמשו ויפרחו אחריה: תנועה מוגבלת, צייד של חיות קטנות מבעבר, השתקעות ושהייה במקומות קבועים וככל הנראה גם משהו שנראה כמו שדה חקלאי או לפחות ערוגה. תקופה מלאת חרדות מהשינוי המתהווה ממה שהיה אורח חיים מוכר ודי מוצלח. חרדות שיבואו לידי ביטוי, בין השאר, בכמיהה למוזר רוחני. פניה אל השמאן השבטי, אל עולמות עליונים, אל נתיבי ציפורים.

עצמות בעלי חיים שהפכו לכלי נשיפה

אתר עינן בעמק החולה הוא נקודת

קר – יכולתו להגביה עוף הם ככל הנראה מה שהרשימו את יושבי אותה מערה. בני אדם תמיד רצו להצמיח כנפיים, להגיע לשמיים. אגדת דדלוס ואיקרוס צמחה על רקע עשרות אם לא מאות אלפי שנים של תשוקה שכזו. נוצות וכנפיים ציפורים הם שריד בולט במספר רב של אתרים פרהיסטוריים מתקופות מגוונות ובמקומות שונים בעולם. עדות לחשיבות בעלי הכנף בעול"מם של ציידים לקטים, היותם גורם מקשר בין הארצי לשמימי, העולם שמעבר.

ברור שציפורים מכל סוג ומין – דורסים, חומסים, מקננים, חול"פים, גדולים וקטנים – היו גם מקור מזון. גם לכך יש עדויות בממצא הארכיאולוגי. ונוצותיהם, אלו המפוארות במיוחד, אולי שימשו כאלמנט חזותי, "קישוטי" לכאורה. כמו ראשם עטור הנוצות של ציפים אינדיאנים בסרטי מערב פרוע. אבל דבר מכל אלה אינו מתקרב לעור צמת התעופה עצמה. אותה עוצמה שכל בן אנוש חש כשרגליו נטועות על הקרקע, מוגבלות בתנועה עד קצה הרחוב או קצה המצוק או קצה המדרון המשתפל מגן העצמאות אל חוף הילטון וזהו זה. בעלי כנף נוס"קים שם אל על, אנחנו רק מביטים אחריהם בערגה. בקנאה.

רן ברקאי ואיל חלפון

רן ברקאי הוא פרופסור לארכיאולוגיה של תקופות פרהיסטוריות, חוקר ומלמד באוניברסיטת תל"אביב. איל חלפון הוא במאי, סופר ומוסמך לארכיאולוגיה. במדור ארכיאולוגיה המתחדש הם תרים אחר עקבות העולם הקדום, בישראל ובעולם, בהווה

עם כל הכבוד לחשיבותם של פילים, ממותות וחיות גדולות אחרות בעולמם בני אדם קדום מים, לבעלי כנף שמור מקום נעלה במיוחד. אם הראשונים היו הבסיס לכלכלת הקיום של מי שהיו פה לפנינו, ציפורים הן אלה שהלהיבו את דמיונם. ברצון להירמות להן, להצמיח כנף, התודעה האנושית הפרהיסטורית (ולמעשה גם זו שלנו) המריאה למרומים.

כנף הברבור שנמצאה במערת קסם בכביש חמש

במערת קסם, בשולי כביש חמש בואכה צומת כפר קאסם, נמצאה פיסת כנף ברבור שהובאה לשם לפני 300 אלף שנים. הדגש הוא על המלה "הובאה". לא היו ברבור"רים בסביבה הקרובה והיו צרי"כים לטרוח כדי שדווקא כנף שכזו תגיע לעומקי המערה. יפי נוצותיו של הברבור, מראהו המפואר ובעי"